

LAKIALOITE 3/2014 vp

Laki päihdehuoltolain muuttamisesta

Eduskunnalle

Hallitusohjelma toteaa, että raskaana olevien päihteitä käyttävien naisten ja vauvaperheiden hoito ja kuntoutus varmistetaan lainsäädännöllä sekä että tahdonvastaisen hoidon kehittäminen ja järjestäminen keskitetään erityisvastuualueille. Alkoholin yhteiskunnalle aiheuttamia kustannuksia on pyritty aktiivisesti vähentämään. Sen taloudellisesti ja inhimillisesti merkittävää osaluuetta, sikiönsuojelua, ei kuitenkaan ole toistaiseksi kunnolla huomioitu.

Raskaana olevista naisista peräti 6 %:n on arvioitu olevan alkoholin suurkuluttajia. Sen seurauksena vuosittain noin 3 000 sikiötä altistuu alkoholille. Näistä noin 100 on päihteiden vakavasti vaurioittamaa FAS- ja noin 150 FAE-lastaa, joilla äidin raskaudenaikaisen alkoholinkäytön aiheuttamat vauriot ovat lievempiä. Tarkkaa alkoholin vaurioittamien lasten määrää on mahdollista laskea, mutta joidenkin arvioiden mukaan se vaurioittaa joka vuosi pysyvästi jopa tuhatta sikiötä. Diagnoosia pyritään terveydenhuollossa välttämään, jottei äidin hoitomyönteisyys leimautumisen vuoksi kärsisi. Se saadaankin usein vasta vuosien kuluttua lapsen syntymästä, mikä vaikeuttaa tilastointia.

Huumeiden- ja alkoholinkäytön lisääntymisen on kaikkein voimakkainta tyttöjen ja nuorten naisten kohdalla, minkä seurauksena myös päihderaskaudet ovat lisääntyneet. Kehitysvammaliiton tutkimuksen mukaan alkoholiongelmista kärsivät naiset synnyttävät huomattavasti enemmän lapsia kuin naiset keskimäärin. Alkoholi ja huumeet menevät istukan läpi sikiöön, ja kehityshäiriöiden lisäksi päihdeongelmaisten

äitien vastasyntyneitä lapsia joudutaan hoitamaan vieroitusoireiden takia morfiinilla jopa useiden viikkojen ajan, jotta päihderiippuvuus saadaan katkaistua.

Alkoholilain ja päihdehuoltolain keväälle suunnitellusta uudistuksesta antamassaan lausunnossa esimerkiksi Mannerheimin Lastensuojeluliitto korostaa, että laissa tulee ottaa paremmin huomioon "passiivisen juomisen" näkökulma eli alkoholihaitat kaikille alkoholinkäyttäjien läheisille ja yhteiskunnalle. Myös lapsiasiavaltuutettu ja lastensuojelujärjestöt korostavat voimakkaasti tarvetta suojella lasten oikeuksia myös vanhempien alkoholinkäyttötilanteiden ja hoidon yhteydessä. Lasten ja erityisesti syntymättömien lasten suojelusta tuleekin säätää laissa selkeästi ja painokkaasti. Alkoholinkäyttäjien muille aiheuttamien terveyshaittojen joukossa syntymättömien lasten saamat vammat ovat nykyisin merkittävän ja vaikutuksiltaan pitkäkestoisin ryhmä. Näiden lasten päihdevaurioiden ehkäiseminen edellyttää riittäviä lainsäädännöllisiä ja muita toimia.

Voimassa oleva päihdehuoltolaki on päihteidenkäyttäjän profiilin muuttuessa osoittautunut käytännössä auttamattomasti vanhentuneeksi. Päihdehuoltolain tahdosta riippumattoman hoidon määräykset soveltuvat lähinnä torjumaan alkoholistimiesten itselleen ja ympäristölleen aiheuttamia haittoja. Sen sijaan esimerkiksi huumeita käyttävän naisen, etenkin jos hän on raskaana, tapauksessa niistä ei ole hyötyä.

Päihdehuoltolaki mahdollistaa tahdosta riippumattoman hoidon asianomaiselle henkilölle

aiheutuvan välittömän hengenvaaran tai vakavan terveydellisen vaurion vaaran perusteella ainoastaan viideksi vuorokaudeksi. Aika ei riitä huumeista vieroittumiseen. Monet huumausaineiden vakavat vieroitusoireet tulevat esiin vasta kolmen viikon kuluttua käytön lopettamisesta. Sosiaalinen kuntoutus vaatii useiden kuukausien vieroitusta ja uuden, päihteettömän elämäniirin rakentamista. Toisaalta laki mahdollistaa 30 vuorokaudeksi tahdosta riippumattoman hoidon, jos päihteiden käyttäjä vaarantaa väkivaltaisella tavalla toisen henkilön terveyden. Tätä ehtoa ei voida soveltaa syntymättömään lapseen.

Alkoholiongelmallisille äideille on usein kausautunut monia riskitekijöitä, kuten mielenterveyden ongelmia. Myös heidän puolisonsa ovat useimmiten päihteiden väärinkäyttäjiä. Heidän hoitonsa on siksi vaativaa, mutta oikea-aikaisella interventiolla voidaan saada aikaan hyviä tuloksia. Odottavien äitien päihdekuntoutuksen resurssit eivät kuitenkaan ole riittäviä, ja hoitoon pääsemisessä on suuria kuntakohtaisia eroja. Toimiva lastensuojelu -työryhmän loppuraportissa esitetty päihdeäitien subjektiivinen oikeus hoitoon on hyvä lasten kehitystä suojeleva, ennaltaehkäisevä toimenpide, joka on otettava käyttöön sosiaali- ja terveydenhuollon kulujen hillitsemiseksi. Samalla päihdehuoltolakea on muutettava sikiönsuojelun paremmin huomioon ottavaksi. Sen tulee myös nykyistä paremmin ottaa huomioon muiden päihteiden kuin alkoholin vieroitushoidon vaatimukset. Syntymättömän lapsen kannalta tilanne on ristiriitainen. Kohdussa elävän ja samanikäisen keskoslapsen asema on varsin eriarvoinen. Edellisen voi äiti päihderiippuvuutensa vuoksi myrkyttää ja vammauttaa kohtuun, keskoslapsen tai vastasyntyneen vastaava kohtelu olisi rikos.

Vapaaehtoisuuteen pohjautuvan päihdekuntoutuksen tulee olla ensi sijalla, ja päihdeäideille tuleekin järjestää kattavasti laadukkaita, vain naisille tarkoitettuja vieroituspalveluja. Vieroitushoitoon sijoittaminen ja vammautumisen ehkäiseminen on paitsi inhimillisesti myös talou-

dellisesti kannattavaa. Päihteitä käyttäviltä äideiltä voitaisiin Norjan huumeäitien hoitamiseen käyttämän tuloksellisen mallin mukaisesti pyytää etukäteen hoitositoumus myöhempään tahdonvastaisen hoidon käyttöön tarvittaessa.

Mahdollisuus tahdosta riippumattomaan hoitoon on oltava äärimmäisissä tapauksissa syntymättömän lapsen suojelemiseksi. Muutama kuukausi pakkoraittiutta on pieni hinta toisen ihmisen läpi elämän kestävien vammojen ehkäisystä. Mikäli äiti ei yritä itse eikä hänellä ole hoito-myönteisyyttä, on perusteltua tarttua pakkokeinoihin lapsen elämän suojelemiseksi. Kansanterveyden näkökulmasta pakkokeinot raskauden aikana ovat pitkällä tähtäimellä kannattavampia kuin lapsen terveen tulevaisuuden uhraaminen äidin oikeuksien vuoksi.

Päihderiippuvuus on sairaus, joka helposti ohittaa ihmisen omatkin toiveet ja tahdon. Oman lapsen vammautuminen heikentää päihderiippuvaisen äidin itsetuntoa ja pahentaa syyllisyyden kehää. Äidin riippuvuus menee ohi hänen terveen äidinvaistonsa toteuttamisesta. Toisaalta raskausaikana nainen on erityisen motivoitunut pääsemään irti päihteistä. Jokainen äiti, myös päihderiippuvainen, pohjimmiltaan haluaa lapsensa parasta. Kyseessä on ennen kaikkea myös naisen oma etu: hän pääsee pitkäjänteiseen hoitoon, ja lapsi syntyy terveempänä. Tahdosta riippumaton hoito tarjoaa mahdollisuuden pysähtyä harkitsemaan omaa vanhemmuuttaan. Tämä voi olla käännekohta naisen elämässä siten, että hän selviää myös äitiydestä ja lapsen kasvatuksesta, eikä jouduta turvautumaan huostaanottoon. Vauvojen huostaanoton taustalla on yleisimmin vanhempien vakava päihdeongelma. Tahdosta riippumaton hoito voi onnistuessaan antaa — ei vain äidille terveen lapsen, vaan myös lapselle äidin. Yhteiskunta on välinpitämätön, jos se ei tue äitiä silloin, kun hänen omat voimansa eivät riitä.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että eduskunta hyväksyy seuraavan lakiehdotuksen:

Laki

päihdehuoltolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan päihdehuoltolain (41/1986) 10 §:n 1 momentin 2 kohta sekä
lisätään 10 §:n 1 momenttiin uusi 3 kohta ja lakiin uusi 13 a § seuraavasti:

10 §

Hoitoon määräämisen edellytykset

Hoitoon tahdostaan riippumatta voidaan määrätä henkilö, jonka hoidon ja huollon järjestämisessä vapaaehtoisuuteen perustuvat palvelut eivät ole mahdollisia tai ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi ja joka

2) päihteiden käytön vuoksi väkivaltaisella tavalla vakavasti vaarantaa perheensä jäsenen tai muun henkilön terveyttä, turvallisuutta tai henkistä kehitystä (*väkivaltaisuus*); tai

3) päihteiden käytön vuoksi vakavasti vaarantaa kohdussaan elävän sikiön hengen tai terveyden (*sikiönsuojelu*).

13 a §

Hoito sikiönsuojelun perusteella

Hallinto-oikeus voi sosiaalilautakunnan esityksestä päättää henkilön määräämisestä hoitoon tahdostaan riippumatta sikiönsuojelun perusteella enintään 3 kuukaudeksi kerrallaan.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
20 .

Helsingissä 20 päivänä helmikuuta 2014

Leena Rauhala /kd
Sari Palm /kd
Jouko Jääskeläinen /kd

Peter Östman /kd
Sauli Ahvenjärvi /kd